

Radosław Witczak*

**WPLYW FUNKCJI CEN TRANSFEROWYCH
NA MOŻLIWOŚĆ OCENY SYTUACJI FINANSOWEJ
POWIĄZANEGO PRZEDSIĘBIORSTWA**

WSTĘP

W dobie globalizacji zwiększa się znaczenie transakcji zawieranych pomiędzy powiązаныmi przedsiębiorstwami. Tworzą się koncerny, które mają swoje oddziały w różnych państwach. W nauce ekonomii podkreśla się, że pierwszoplanowym celem działania podmiotów gospodarczych jest maksymalizacja zysku. Co więcej, wskazuje się, że przedsiębiorstwo dąży do maksymalizacji zysku poprzez wytwarzanie produkcji przy jak najniższych kosztach¹. Wskazuje się jednak, że maksymalizacja zysku nie musi być najważniejszym celem przedsiębiorstwa. Może nim być zwiększanie wartości firmy dla właścicieli. Celem może być osiągnięcie satysfakcji przez prowadzącego działalność gospodarczą². Działalność jednostek gospodarczych podlega okresowej ocenie, czy dane przedsiębiorstwo działa efektywnie. Ocena taka może mieć charakter wielowymiarowy. Jej narzędziami mogą być analiza techniczno-ekonomiczna lub analiza finansowa³. Ze względu na fakt, że efektywność ekonomiczna funkcjonowania przedsiębiorstw powinna być przeprowadzana przez pryzmat finansów szczególne znaczenie ma analiza finansowa⁴.

---

* Dr, adiunkt w Instytucie Finansów, Bankowości i Ubezpieczeń Uniwersytetu Łódzkiego.

¹ *Podstawy ekonomii*, red. R. Milewski, PWN, Warszawa 2002, s. 169–170; D. Begg, S. Fischer, R. Dornbusch, *Ekonomia*, t. 1, PWE, Warszawa 1994, s. 172, 176; D. Kamerschen, R. Mc Kezie, C. Nardinelli, *Ekonomia*, Fundacja Gospodarcza NSZZ „Solidarność”, Gdańsk 1991, s. 528.

² D. Kamerschen, R. Mc Kezie, C. Nardinelli, *op. cit.*, s. 528.

³ L. Bednarski, *Analiza finansowa w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 1999, s. 7.

⁴ W. Bień, *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa 1997, s. 61.

Specyficzna sytuacja występuje w przypadku przedsiębiorstw powiązanych, stosujących ceny transferowe. Określają one wartość dóbr i usług sprzedawanych powiązanym przedsiębiorstwom w obrębie holdingu, koncernu lub grupy kapitałowej⁵. Stosowanie cen transferowych może mieć różne przyczyny, pełnią bowiem one zróżnicowaną funkcję. Celem artykułu jest określenie wpływu funkcji stosowania cen transferowych na ocenę sytuacji finansowej powiązanego przedsiębiorstwa.

1. FORMY POWIĄZAŃ PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Ceny transferowe są ustalane przez powiązane podmioty. Pojęcie powiązanych podmiotów jest różnie rozumiane z punktu widzenia ustawy o rachunkowości lub literatury finansowej⁶.

Według ustawy o rachunkowości za jednostki powiązane uważa się taką grupę przedsiębiorstw, w skład której wchodzi:

- jednostka dominująca lub znaczący inwestor,
- jednostki zależne, współzależne lub stowarzyszone.

Z punktu widzenia nauki finansów za powiązane uważa się przedsiębiorstwa istniejące w ramach tego samego koncernu, korporacji, holdingu lub grupy kapitałowej⁸. Powiązania pomiędzy takimi przedsiębiorstwami mogą mieć różny charakter:

- kapitałowy,
- organizacyjny.

Jednym z rodzajów powiązań są powiązania kapitałowe. Uznaje się, że występują one, jeśli⁹:

⁵ H. Jaeger, *Die Bewertung von konzerninternen Lieferungen und Leistungen in der operativen Planung*, Phisica Verlag, Heidelberg 1987, s. 29–30; K. Cravens, *Examining the Role of Transfer Pricing as a Strategy for Multinational Firms*, „International Business Review” 1997, no 6, s. 128; W. Klein, F. Nahl, H. Zschiegner, K. Klein, *Konzernrechnungsliegung und Konzernverrechnungspreise*, Verlag Stuttgart 1983, s. 87; według niektórych opinii termin cena transferowa może być stosowany tylko wtedy, kiedy wysokość ceny odbiega od cen rynkowych zob. W. Modzelewski, *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych*, Instytut Studiów Podatkowych Modzelewski i Wspólnicy, Warszawa 2002, s. 150.

⁶ Pojęcie podmiotów powiązanych może być rozpatrywane także z innych punktów widzenia zob. szerz. K. Szymański, A. Pietrasik, *Ceny transferowe*, ODDK, Gdańsk 2003, s. 26.

⁷ Por. art. 3 ust. 1 pkt. 43 ustawy z 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz. U. 1994, nr 121, poz. 591 z późn. zm.).

⁸ N. Hanna, M. D. Dodge, *Kształtowanie cen. Strategie i procedury*, Warszawa 1997, s. 287.

⁹ S. Schronberger, *Das Problem unangemessener Verrechnungspreise im internationalen Konzern*, Verlag Mainz Wissenschaft Verlag Aachen, Aachen 1998, s. 12; W. Caban, *Decentralizacja w korporacjach amerykańskich. Mierniki, ceny transferowe, bodźce*, PWN, Warszawa 1972, s. 174; N. Hanna, M. D. Dodge, *op. cit.*, s. 287.

- jedno z przedsiębiorstw jest udziałowcem drugiego,
- oba przedsiębiorstwa posiadają tych samych właścicieli,
- oba przedsiębiorstwa są akcjonariuszami tego samego podmiotu.

Innym rodzajem powiązań są powiązania organizacyjne. Mogą one być rozpatrywane w dwóch ujęciach:

- powiązań pomiędzy prawnie wyodrębnionymi przedsiębiorstwami,
- powiązań pomiędzy wyodrębnionymi jednostkami organizacyjnymi w ramach jednego przedsiębiorstwa.

W przypadku powiązań o charakterze organizacyjnym między prawnie wyodrębnionymi przedsiębiorstwami jedno przedsiębiorstwo ma prawo do powoływania członków zarządu lub osób zasiadających w gremiach sprawujących kontrolę nad działaniami innej firmy, w efekcie czego posiada wpływ na strategiczne i bieżące zarządzanie danym podmiotem gospodarczym¹⁰.

Za podmioty powiązane uznane też mogą być wyodrębnione jednostki w ramach jednego przedsiębiorstwa. Sytuacja taka ma miejsce w przypadku zdecentralizowanych podmiotów gospodarczych, w strukturach których występują jednostki mogące samodzielnie generować zyski¹¹.

Stosowanie cen transferowych w przedsiębiorstwie może mieć różne cele. Najogólniej ujmując wskazać można na:

- funkcje realizowane przez ceny transferowe,
- pozapodatkowe korzyści wynikające z ich stosowania,
- podatkowe korzyści wynikające z ich stosowania.

2. FUNKCJE CEN TRANSFEROWYCH

Ceny transferowe realizować mogą różne funkcje w powiązanych przedsiębiorstwach. Wyodrębnia się następujące funkcje cen transferowych:

- alokacyjną,
- koordynacyjną,
- kontrolną,
- motywacyjną.

Funkcja alokacyjna dotyczy sposobu podziału zysku w przedsiębiorstwie. Ceny transferowe nie wpływają na wysokość globalnego zysku powiązanych podmiotów. Jednak mają wpływ na wysokość dochodu poszczególnych przedsiębiorstw w danej korporacji¹². Mogą być podstawą do ustalenia

¹⁰ Por. H. Baumhafft, *Verrechnungspreise fuer Dienstleistungen*, Kolonia 1986, s. 12.

¹¹ A. Jaruga, W. Nowak, A. Szychta, *Rachunkowość zarządcza*, Łódź 2001, s. 483.

¹² R. Meldman, M. Schederwald, *A Practical Guide to U.S. Taxation of International Transactions*, CCA, Chicago 1997, s. 117.

wielkości zysku przypadającego na wyodrębnioną jednostkę. Ustalając je w odpowiedniej wartości, można kształtować wysokość kosztów lub przychodów a tym samym dochodu danej jednostki. W efekcie ceny transferowe wpływają na wysokość wykazywanego przez powiązane przedsiębiorstwo zysku¹³. Według niektórych autorów wypełnienie tej funkcji jest bezpośrednio związane z motywowaniem kierownictwa poszczególnych jednostek do generowania przez nie zysku. Powinni oni przyczyniać się do zwiększania nadwyżki przychodów nad kosztami¹⁴.

Ceny transferowe realizować mogą także funkcję koordynacyjną, która polega na przeprowadzeniu właściwej alokacji zasobów znajdujących się w przedsiębiorstwie lub koncernie¹⁵. Ceny transferowe wpływają na wybór kierunków sprzedaży, ich wielkość i strukturę. W każdym przedsiębiorstwie następuje porównanie przychodów z kosztami. Jeśli okazuje się, że na konkretnej działalności ponosi się straty, to może zostać podjęta decyzja o zmniejszeniu lub nawet całkowitym zaniechaniu danej produkcji. Podobną analizę przeprowadza także odbiorca dokonujący zakupu półproduktów lub materiałów od powiązanej jednostki. Cena zakupu powiększona o jego własne nakłady wraz z zaplanowanym zyskiem jest porównywana z przychodem, jaki można uzyskać na rynku zewnętrznym¹⁶. Zatem ceny transferowe określać mogą źródła zaopatrzenia, wielkość i strukturę dokonanych zakupów¹⁷. Realizacja tej funkcji przyczynia się do lepszego osiągnięcia celów całego koncernu, którym najczęściej jest maksymalizacja zysku. Podkreśla się, iż chodzi tu o realizację celów przedsiębiorstwa lub koncernu jako całości. Może mianowicie wystąpić sytuacja, w której maksymalizowane będą zyski poszczególnych jednostek, ale nie całego przedsiębiorstwa. Odpowiednio ustalone ceny transferowe mogą przeciwdziałać takim zjawiskom¹⁸.

Kolejną funkcją wypełnianą przez ceny transferowe jest funkcja kontrolna. Sposób jej realizacji jest różnie przedstawiany w literaturze. Rozumiana jest ona w szerszym oraz węższym znaczeniu.

Funkcja kontrolna w szerszym znaczeniu dotyczy oceny funkcjonowania wyodrębnionej jednostki lub powiązanego podmiotu. Stosowanie cen transferowych umożliwia dokładną kontrolę efektywności działania wydręb-

¹³ W. Caban, *op. cit.*, s. 175.

¹⁴ W. Kilger, *Die Aufgaben von Konzernverrechnungspreisen in der Planung und Rechnungswesen*, [w:] *Dialog zwischen Wissenschaft und Praxis ueber aktuelle Fragen des Finanzmanagements*, Volkswagenwerk AG, Wolfsburg 1984, s. 3–4.

¹⁵ S. Plasschart, *Transfer Pricing for Managerial Purposes in Relation to Fiscal Parameters*, „International Transfer Pricing Journal” 1999, no 5, s. 199.

¹⁶ W. Caban, *op. cit.*, s. 175.

¹⁷ P. Kabalski, *Rachunkowość w zarządzaniu cenami transferowymi*, ODDK, Gdańsk 2001, s. 17.

¹⁸ B. Kaminski, *Verrechnungspreisbestimmung bei fehlenden Fremdvergleich*, Herman Luchterhand GmbH, Neuwied 2001, s. 372–373.

nionych jednostek. Te części koncernu czy też przedsiębiorstwa, które długotrwale nie uzyskują zaplanowanych wyników, mogą zostać łatwiej zidentyfikowane¹⁹.

Wypełnianie funkcji kontrolnej w węższym znaczeniu związane jest z kontrolą ponoszonych przez przedsiębiorstwo kosztów. Zawieranie transakcji wykorzystujących ceny transferowe nie powinno zniekształcać obrazu faktycznie ponoszonych nakładów. Stosowanie cen transferowych powinno przyczyniać się do ich obniżenia²⁰.

Funkcja motywacyjna wyróżniana jest w związku z procesami kontrolnymi. Ceny transferowe oddziałują na polepszenie zarządzania wyodrębnionymi jednostkami. Wyznaczają wynik danego oddziału lub zależnego przedsiębiorstwa. Wpływają na działania kierownictwa takich jednostek²¹. Motywacyjne oddziaływanie cen transferowych nie może być rozpatrywane w oderwaniu od innych czynników wpływających na zachowanie kierownictwa poszczególnych jednostek. Zalicza się do nich m. in. sposób wynagradzania kadry zarządczej lub poczucie posiadania autonomii w podejmowaniu decyzji²².

Według niektórych opinii wyodrębnianie funkcji motywacyjnej nie jest uzasadnione. Wskazuje się, że ceny transferowe wypełniając funkcję kontrolną spełniają równocześnie funkcję motywacyjną. Będąc instrumentem służącym do oceny kierownictwa, oddziałują równocześnie na jego decyzje²³. Wyrażany jest również pogląd, iż przez realizację funkcji alokacyjnej następuje równocześnie motywowanie kierownictwa do podejmowania odpowiednich decyzji²⁴.

3. POZAPODATKOWE KORZYŚCI STOSOWANIA CEN TRANSFEROWYCH

Stosowanie cen transferowych może przynieść przedsiębiorstwu różne korzyści. Zaliczyć do nich można:

- uniknięcie kosztów transakcyjnych,
- polepszenie pozycji rynkowej,
- ułatwienie przeprowadzania procesu budżetowania,
- możliwość manipulacji wykazywanym zyskiem.

¹⁹ P. Kabalski, *Rachunkowość...*, s. 17.

²⁰ W. Kilger, *op. cit.*, s. 3-4.

²¹ H. Jaeger, *op. cit.*, s. 32; A. Raupach, *Verrechnungssysteme multinationaler Unternehmen*, Verlag Neue Wirtschafts-Briefe, Herne/Berlin 1999, s. 40.

²² A. Raupach, *op. cit.*, s. 41.

²³ P. Kabalski, *Rachunkowość...*, s. 17.

²⁴ W. Kilger, *op. cit.*, s. 3-4.

Nabywanie lub sprzedaż dóbr i usług w ramach danej jednostki pozwala uniknąć ponoszenia kosztów transakcyjnych, czyli związanych z zawieraniem umów z zewnętrznymi podmiotami. W wyniku zastosowania cen transferowych można uzyskać m. in. następujące oszczędności²⁵:

- ograniczenie kosztów transportu, magazynowania itp.;
- obniżenie kosztów związanych z zakupami zapasów materiałów, a także związanych z zakłóceniami w przypadku opóźnień dostaw z tytułu koordynacji operacji i dostaw;
- obniżenie kosztów sprzedaży i marketingu;
- zmniejszenie kosztów zbierania informacji o rynku wewnętrznym.

Kolejną korzyścią stosowania cen transferowych jest polepszenie własnej pozycji na rynku. Poprawa pozycji rynkowej w wyniku stosowania cen transferowych jest w literaturze różnie rozumiana. Daje ona następujące efekty:

- stabilizację rynków zbytu oraz zaopatrzenia,
- łatwiejsze wprowadzanie nowych produktów na rynek.

W efekcie stosowania cen transferowych następuje z jednej strony długookresowa stabilizacja zbytu produktów na rzecz powiązanych jednostek. Z drugiej strony następuje stabilizacja rynków zaopatrzenia w związku z zakupami od powiązanych przedsiębiorstw. Zapewniona zostaje dostawa czynników produkcji o wymaganej jakości. Minimalizowane są wpływy fluktuacji i tarć rynkowych. Przyczynia się to również do zmniejszenia siły przetargowej zewnętrznych dostawców lub odbiorców²⁶.

Polepszenie pozycji rynkowej dzięki stosowaniu cen transferowych nastąpić może w związku z łatwiejszym wprowadzaniem nowych produktów na rynek. W celu pozyskania klientów cena takiego wyrobu nie powinna być zbyt wysoka. Jeśli producent zakupuje surowce lub półprodukty od powiązanego podmiotu, to wyznaczając ich ceny na odpowiednio niskim poziomie, można wpłynąć na obniżenie kosztów wytworzenia nowego produktu. Dzięki temu w początkowej fazie wprowadzania nowego wyrobu na rynek jego cena może być niższa²⁷.

Kolejną korzyścią wynikającą ze stosowania cen transferowych jest ułatwienie sporządzania budżetów w przedsiębiorstwie. Związane jest to z ich wpływem na przeprowadzanie procesu budżetowania przyszłych wyników finansowych. Ceny transferowe ustalone na konkretnym poziomie ułatwiają planowanie wysokości przychodów lub kosztów. Dostarczają podstaw do podjęcia decyzji o wyborze pomiędzy zakupem z zewnątrz lub wytworzeniem

²⁵ Zob. szerz. P. Kabalski, *Rachunkowość...*, s. 14.

²⁶ *Ibidem*, s. 15.

²⁷ M. Gaitanides, *Steuerung ueber Verrechnungspreise bei dezentrale organisierten oeffentlichen Betrieben?*, „Betriebswirtschaftliche Forschung und Praxis” 1986, no 3, s. 219; B. Kaminski, *op. cit.*, s. 372–337.

w ramach własnych możliwości. Szczególnie pomocną rolę mogą odegrać w przypadku znacznych wahań faktycznych kosztów. Zastosowanie cen transferowych okazać się może dla przedsiębiorstwa bardziej korzystne niż uwzględnianie każdorazowych zmian²⁸.

Następną korzyścią wynikającą ze stosowania cen transferowych jest możliwość manipulowania wysokością wyniku finansowego. Przedsiębiorstwa mogą wykorzystywać ceny transferowe do wprowadzania w błąd innych podmiotów uczestniczących w obrocie gospodarczym, co do rzeczywistej sytuacji finansowej danej jednostki. Działanie takie może przejawiać się przez²⁹:

- wyznaczanie ceny transferowej tak, aby wykazać niską rentowność filii, co może stanowić argument uzasadniający jej zamknięcie w stosunku do związków zawodowych lub instytucji rządowych;

- zawyżanie ceny transferowej towarów i usług sprowadzanych przez powiązany podmiot od jednostki dominującej w celu transferu zysku na jej rzecz – wyższe dywidendy uzyskują wówczas udziałowcy dominującej jednostki kosztem współwłaścicieli przedsiębiorstwa zależnego;

- zawyżanie ceny transferowej materiałów, półproduktów w celu uzasadnienia wyższej ceny produktu finalnego; wprowadzane mogą być w błąd rząd i instytucje publiczne odpowiedzialne za ochronę rynku, przeciwdziałanie praktykom monopolistycznym – wysokie ceny surowców mogą uzasadniać wyższe ceny wyrobów gotowych;

- manipulowanie ceną transferową w celu zmniejszenia zysku danego przedsiębiorstwa, jeżeli jest on podstawą wypłacania wynagrodzenia dla pracowników szczególnie niższych szczebli; następuje wówczas obniżenie kosztów związanych z płacami;

- manipulowanie ceną transferową w celu zwiększenia zysku konkretnego podmiotu; może to przyczynić się do lepszej oceny kierownictwa takiej jednostki, co może być związane z przyznaniem wyższych gratyfikacji pieniężnych;

- manipulowanie ceną transferową w celu wykazania wyższego zysku powiązanego przedsiębiorstwa, co może przyczynić się do ułatwienia otrzymania kredytu bankowego, zawarcia korzystnej umowy, otrzymanie intratnego kontraktu lub pozyskanie nowych inwestorów;

- manipulowanie ceną transferową w celu wykazania danych finansowych ułatwiających uzyskanie korzystnej decyzji rządu w różnym zakresie np. otrzymania dotacji, ulg lub zwolnień podatkowych, przejęcie prywatyzowanego przedsiębiorstwa;

²⁸ B. Kaminski, *op. cit.*, s. 372–373.

²⁹ H. Jaeger, *op. cit.*, s. 41; P. Kabalski, *Wpływ cen transferowych na sprawozdania finansowe*, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 1999, no 9, s. 31.

- manipulowanie ceną transferową w celu transferu kapitałów do państw posiadających stabilną walutę, a także charakteryzujących się mniejszym ryzykiem politycznym;
- manipulowanie ceną transferową w celu stosowania cen dumpingowych przez obniżanie cen półproduktów, surowców.

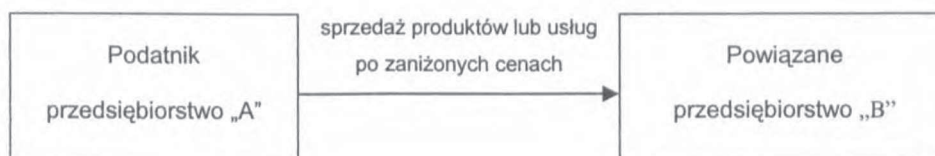
4. PODATKOWE KORZYŚCI STOSOWANIA CEN TRANSFEROWYCH

Ceny transferowe mogą być wykorzystane do zmniejszania obciążeń podatkowych powiązanych przedsiębiorstw³⁰.

Mechanizm obniżania ciężarów podatkowych jest różny w zależności od rodzaju podatku. Wskazać można różne rodzaje podatków, które mogą być zmniejszane w wyniku stosowania cen transferowych³¹. Do najważniejszych zalicza się podatki:

- przychodowe,
- dochodowe.

Odpowiednie kształtowanie cen transferowych może przyczynić się do zmniejszania przez przedsiębiorstwo kwoty płaconych podatków przychodowych³² (zob. rys. 1).

Rys. 1. Zmniejszanie podatków przychodowych w przypadku sprzedaży towarów do powiązanego przedsiębiorstwa

Źródło: Opracowanie własne.

W celu zmniejszenia obciążeń podatkowych podatnik może dokonać sprzedaży towarów po niższych cenach w porównaniu z cenami rynkowymi.

³⁰ S. Sojak, *Ceny transferowe (2)*, „Controlling i Rachunkowość Zarządcza w Firmie” 1999, no 2, s. II.

³¹ Por. F. Morisano, J. Young, *An Arm's Length Approach to Levying Capital Taxes in the Financial Services Sector*, „International Transfer Pricing Journal” 1998, no 5, s. 211.

³² D. Baćkowski, S. Sojak, *Ceny transferowe – aspekt podatkowy*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2003, s. 192.

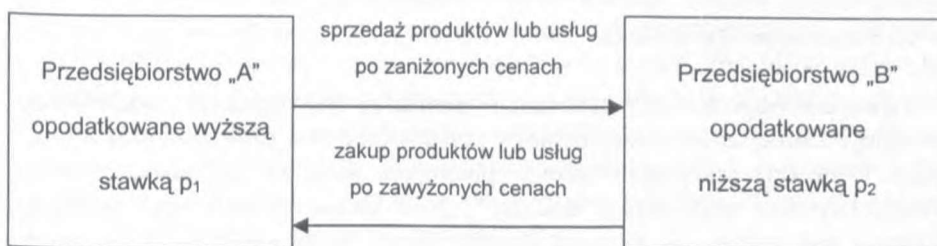

Pomniejsza wówczas wysokość wykazywanych przychodów, a tym samym zmniejsza wielkość płaconego podatku.

Ceny transferowe wpływać mogą na opodatkowanie dochodu. W wyniku ich zastosowania istnieje możliwość zmniejszenia podatku dochodowego płaconego przez przedsiębiorstwo³³. Wskazywane są różne sytuacje, w których można zmniejszyć opodatkowanie dochodu dzięki wykorzystaniu cen transferowych. Zaliczyć do nich można:

- występowanie powiązanych przedsiębiorstw opodatkowanych różnymi stawkami podatkowymi,
- jedno z powiązanych przedsiębiorstw wykazuje stratę, a drugie dochody.

Ceny transferowe mogą być wykorzystywane do zmniejszania obciążeń podatkowych, jeśli dochody poszczególnych podmiotów gospodarczych podlegają różnym stawkom podatkowym³⁴ (zob. rys. 2).

Rys. 2. Przerzucanie dochodu pomiędzy powiązanimi przedsiębiorstwami opodatkowanymi różnymi stawkami podatkowymi

Źródło: Opracowanie własne.

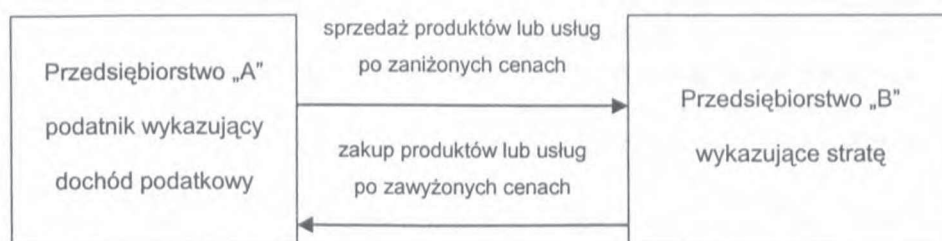
Przedsiębiorstwo „A” może zmniejszyć wysokość płaconego podatku dochodowego, jeśli obniży wykazywany dochód. Może to uczynić na dwa sposoby: sprzedając produkty lub usługi na rzecz powiązanego podmiotu „B” po obniżonych cenach albo zakupując od niego produkty lub usługi po zawyżonych cenach. W obu sytuacjach następuje przerzucenie dochodu do powiązanego przedsiębiorstwa, które opodatkowane jest niższą stawką

³³ Por. P. B. Oyelere, C. R. Emmanuel, *International Transfer Pricing and Income Shifting: Evidence from the UK*, „The European Accounting Review” 1998, no 4, s. 624; P. Głuszek, R. Szczęch, *Badanie rynkowości cen na gruncie ustawy o podatku od towarów i usług*, „Przegląd Podatkowy” 2000, no 9, s. 15.

³⁴ T. Conover and N. Nicols, *A Further Examination of Income Shifting Through Transfer Pricing Considering Firm Size and/or Distress*, „The International Journal of Accounting” 2000, no 2, s. 189.

podatkową³⁵. Koncern, do którego należą przedsiębiorstwa, płaci w efekcie niższe podatki dochodowe.

Kolejną sytuacją umożliwiającą wykorzystanie cen transferowych do zmniejszania obciążeń podatkowych nałożonych na dochód jest wykazywanie przez jeden podmiot straty, a przez drugi zysku (zob. rys. 3).

Rys. 3. Przerzucanie dochodu pomiędzy powiązаныmi przedsiębiorstwami opodatkowanymi wykazującymi stratę lub zysk

Źródło: Opracowanie własne.

Zawarcie odpowiedniej transakcji pomiędzy powiązаныmi podmiotami powoduje zmniejszenie straty jednego przedsiębiorstwa oraz dochodu drugiej firmy. W efekcie następuje obniżenie płaconego podatku dochodowego przez przedsiębiorstwo wykazujące dochód³⁶. Jeśli strata powiązanego przedsiębiorstwa jest wyższa niż dochód drugiej firmy, to można całkowicie zredukować płacony podatek dochodowy.

5. FUNKCJE CEN TRANSFEROWYCH A OCENA SYTUACJI FINANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTWA

Najważniejszym sposobem służącym do oceny sytuacji finansowej jednostki gospodarczej jest analiza finansowa. Jej podstawowymi instrumentami są analiza sprawozdań finansowych oraz analiza wskaźnikowa³⁷.

W przypadku wykorzystywania analizy sprawozdań finansowych do oceny działalności jednostki gospodarczej należy zauważyć, że stosowanie cen transferowych ma wpływ na wartość danych prezentowanych w sprawo-

³⁵ S. Grotherr, C. Herfort, G. Strunk, *Internationales Steuerrecht*, Achim 1998, s. 479.

³⁶ *Podatek dochodowy od osób prawnych. Rok 2002*, red. J. Marciniuk, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 151.

³⁷ L. Bednarski, *op. cit.*, s. 7.

zdaniach finansowych. Dotyczy to zarówno bilansu, rachunku zysków i strat, jak i sprawozdania z przepływów pieniężnych.

Zawieranie transakcji z powiązаныmi podmiotami wpływa na wartość poszczególnych składników aktywów lub pasywów. Możliwość przyjęcia dla np. rzeczowych aktywów trwałych, inwestycji, zapasów jako sposobu wyceny ich wartości według cen zakupu lub nabycia (w tym również od powiązanej jednostki) pozwalają na odpowiednie kształtowanie tych wielkości w bilansie przedsiębiorstwa. Również wartość zobowiązań może być zwiększana lub zmniejszana dzięki cenom transferowym.

Ceny transferowe wpływają również na wysokość ponoszonych kosztów, jak i uzyskiwanych przychodów. Tym samym określają wysokość zysków lub strat z poszczególnych rodzajów działalności. Podobnie transakcje zawierane z powiązаныmi podmiotami mogą kształtować poszczególne pozycje w rachunku przepływów pieniężnych.

Do oceny efektywności działania jednostek gospodarczych wykorzystywana może być analiza wskaźnikowa. Wyróżnić można różne rodzaje wskaźników służących ocenie sytuacji finansowej przedsiębiorstw. Podstawą do ich obliczania są dane ze sprawozdań finansowych³⁸. Jednak w przypadku przedsiębiorstw powiązanych ustalanie efektywności ich działania na podstawie poszczególnych pozycji sprawozdań finansowych nie powinno być bezkrytycznie przyjmowane. Ocena efektywności działania jednostek, które zawierają transakcje z powiązаныmi podmiotami, jest uzależniona od rodzaju funkcji, jakie wypełniają ceny transferowe.

Realizacja funkcji alokacyjnej cen transferowych powoduje, że mogą one być ustalone na poziomie innym niż cena rynkowa. Kierownictwo jednostki w takim wypadku posiada zdecydowanie mniejszy wpływ na uzyskiwane wyniki. Wyodrębniona jednostka może wykazywać straty niezależnie od podejmowanych działań. Wynikają one bowiem z zawartych transakcji z powiązаныmi firmami. Osiąganie zysków wcale nie musi być celem jego działania. Zatem ocena sytuacji finansowej przedsiębiorstwa na podstawie analizy finansowej jest w znaczny sposób utrudniona.

Funkcja koordynacyjna cen transferowych ma zbliżone skutki dla oceny sytuacji finansowej jak funkcja alokacyjna. W celu odpowiedniego, z punktu widzenia całego koncernu czy holdingu, rozmieszczenia posiadanych zasobów ceny transferowe mogą odbiegać od cen rynkowych. Tym samym wartość wykazywanych przez powiązane przedsiębiorstwo składników aktywów lub pasywów, a także kosztów lub przychodów może się różnić od tych, jakie ustalałby niezależny podmiot gospodarczy. Dlatego ocena sytuacji finansowej przedsiębiorstwa przy wykorzystaniu analizy finansowej tak jak dla niezależnego podmiotu gospodarczego nie powinna być zalecana.

³⁸ Zob. szerz. W. Bień, *op. cit.*, s. 67–101.

W celu realizacji funkcji kontrolnej lub motywacyjnej ceny transferowe powinny być ustalane według cen rynkowych. Tylko nie narzucając kierownictwu jednostki zasad zawierania transakcji można dokonać oceny jego działania lub motywować go do lepszego zarządzania przedsiębiorstwem. Nie następuje zatem zniekształcenie wyniku finansowego ani innych elementów pozostałych sprawozdań finansowych spowodowane przez określenie ich wysokości na innym poziomie niż rynkowy. Analiza finansowa może posłużyć do oceny sytuacji finansowej jednostki gospodarczej.

WNIOSKI

Ocena sytuacji finansowej jednostek, które zawierają transakcje z powiązanymi podmiotami, jest uzależniona od rodzaju funkcji, jakie wypełniają ceny transferowe. Przyczyniają się one do osiągnięcia wielorakich korzyści, ale z punktu widzenia całości koncernu, a nie pojedynczej jednostki. Dlatego wskazać można na sytuacje, kiedy jest możliwa ocena efektywności działań podejmowanych przez kierownictwo przedsiębiorstwa na podstawie kryteriów identycznych jak dla niezależnych podmiotów, a kiedy na podstawie innych kryteriów w zależności od realizowanej funkcji cen transferowych.

Powiązane przedsiębiorstwo może być oceniane na podstawie analizy finansowej, czyli kryteriów zbliżonych dla niezależnych jednostek, jeśli podstawową funkcją cen transferowych jest funkcja motywacyjna lub kontrolna. Wówczas nie następuje zniekształcenie wyniku finansowego ani pozostałych elementów sprawozdań finansowych spowodowane przez określenie ich wysokości na innym poziomie niż rynkowy.

Realizacja funkcji alokacyjnej oraz koordynacyjnej cen transferowych powoduje, że mogą one być ustalone na poziomie innym niż cena rynkowa. Dlatego ocena sytuacji finansowej powiązanego przedsiębiorstwa nie powinna być przeprowadzana przy wykorzystaniu analizy finansowej tak jak dla niezależnego podmiotu gospodarczego. Ocena taka jest szczególnie trudna do przeprowadzenia dla zewnętrznych odbiorców sprawozdań finansowych.

Z tego powodu należy wysunąć postulat publikowania zasad stosowanej polityki cen transferowych. Ustalenie czy przedsiębiorstwo działa efektywnie jest uzależnione od jawności stosowanej polityki cen transferowych. Jednak powiązane jednostki mogą nie być tym zainteresowane. Kierownictwo koncernu może nie być zainteresowane ujawnieniem faktu uzyskania korzyści związanych z manipulowaniem wynikiem finansowym. Nastąpić może bowiem złamanie zasad rachunkowości a w niektórych przypadkach innych

regulacji prawnych. W przypadku ujawnienia stosowania takich praktyk, może znacznie pogorszyć się wizerunek przedsiębiorstwa. Skutkować może również nałożeniem różnych sankcji. Z tego powodu ocena działania kierownictwa powiązanego przedsiębiorstwa jest praktycznie dla zewnętrznych odbiorców trudna do przeprowadzenia, jeśli ceny transferowe mają realizować inną funkcję niż motywacyjna lub kontrolna. Taką ocenę mogą jedynie dokonać decydenci ustalający bezpośrednio politykę stosowania cen transferowych w powiązanych przedsiębiorstwach. Znają oni jej założenia i sposób realizacji. Odbiorcy zewnętrzni ocenić mogą efektywność działania powiązanych podmiotów pod warunkiem publikacji wszystkich zasad ustalania cen transferowych i wypełniania przez nich poszczególnych funkcji oraz planowanych korzyści z ich stosowania.

Radosław Witczak

THE INFLUENCE OF TRANSFER PRICING FUNCTIONS ON THE FINANCIAL SITUATION OF AN ASSOCIATED ENTERPRISE

The definition of transfer pricing and associated enterprise were given. The different functions of transfer pricing was discussed. The advantages of transfer pricing were presented. The influence of transfer pricing functions on the possibility of estimating an associated enterprise was given.